Broedvogelinventarisatie De Oase

Vogelwerkgroep

De Kempen

Broedvogelinventarisatie De Oase 2021

Samenstelling: Pieter Wouters

Veldwerk: Harold Bierens, Wim Deeben, Tom Heijnen, Jan Kolsters, Paul van Pelt, Mark Sloendregt en Pieter Wouters

Foto's: Harold Bierens, Wim Deeben, Tom Heijnen, Jan Kolsters en Pieter Wouters

Opdrachtgever: Gemeente Valkenswaard

December2021

Inhoud

1 Inleiding

2 Gebied

3 Weersomstandigheden

4 Werkwijze

5 Resultaten

- 5.1 Soorten en aantallen
- 5.2 Toelichting per soort
- 5.3 Zoogdieren

6 Analyse ecologische soortgroepen

- 6.1 Watervogels
- 6.2 Waterrietvogels
- 6.3 struweelvogels
- 6.4 Holenbroeders

7 Slotbeschouwing

8 Literatuur

Bijlage 1 Soortkaarten.

1 Inleiding

De gemeente Valkenswaard heeft via Bosgroep Zuid aan VWG De Kempen gevraagd om het gebied De Oase op broedvogels te onderzoeken. Omdat het een klein gebiedje is paste het ook perfect in het plan van de vogelwerkgroep om (nieuwe)leden te laten kennismaken met het inventariseren van broedvogels. Het gebied kan tijdens één vroege-ochtend bezoek in zijn geheel worden onderzocht. Ondanks de geringe oppervlakte zijn er verschillende biotopen aanwezig.

2 Gebied

Het onderzochte gebied is gelegen aan de oostkant van Valkenswaard, en ligt tussen het industrieterrein De Schaapsloop en de Tongelreep. Het is 17.41 ha groot. Het is een (klein) onderdeel van het dal van de Tongelreep. Ondanks dat het niet groot is, zijn er veel verschillende biotopen aanwezig. Langs de Tongelreep vinden we bos wat uit drie delen bestaat. Aan de noordkant bestaat het voornamelijk uit Zwarte els (Alnus glutinosa), met een paar stroken jonge populieren (Populus spec.) Het middenstuk bestaat uit oude populieren met als voornaamste ondergroei Zwarte els, Wilg (Salix spec.) en Inlandse vogelkers (Prunus pades). De populieren in dit stuk bos zijn op leeftijd en beginnen af te takelen wat zorgt voor het nodige dode hout. Aan de zuidkant is het bos gevarieerder, met aan de kant van de Tongelreep voornamelijk Zomereik (Quercus robur). Aan de westkant van het wandelpad bestaat het dan weer voornamelijk uit Berk (Betula spec.). Ook hier is de ondergroei goed ontwikkeld. Aan de noordwest kant van het gebied vinden we een hengelvijver met mooie rietranden. In het midden stuk is een verruigt terrein aanwezig. Hierop is in het verleden een oeverzwaluwwand van zand aangelegd. Door verruiging en aftakeling van de wand is deze nu niet meer geschikt als broedplaats voor Oeverzwaluwen. In dit deel is in 2021 ook een vogelakker aangelegd. Aan de westkant van het gebied ligt een ‘evenemententerreintje’ dat omgeven is door een rand die voornamelijk uit Douglas (Pseudotsuga menziesii) en Witte abeel (Populus alba) bestaat. Aan de zuidkant ligt een klein stukje natuurontwikkeling bestaande uit vochtige weilanden die aan de noordkant worden omgeven door een houtwal. Zo’n vochtig grasland vinden we ook terug tussen het bos en de hengelvijver.
Stromend water vinden we terug als de Tongelreep die al meanderend aan de oostkant van het gebied loopt. Gedeeltelijk door het populierenbos. Verder loopt door het gebied de noordelijke aanvoersloot van water voor de Valkenswaardse visvijvers.

Noordelijke aanvoersloot

Hoofdpad door het gebied

Vogelakker

Oeverzwaluwwand

3 Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt later op de dag ook af bij hoge temperaturen.
Het weer in het voorjaar van 2021 was over het algemeen erg koud. Dit zal zeker van invloed zijn geweest op de zang van de vogels. Een zangpiek rond zonsopgang die dan snel afneemt.

Korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2021 aan de hand van de maandoverzichten van weerstation Hoogeloon. In tabel 1 zijn enkele variabelen samengevat voor dit station.

Februari
De tweede week van februari was winters, met sneeuw en vorstdagen. Later die maand werd het juist warmer dan normaal.

Maart
De temperatuur was normaal deze maand. Er was veel zon en weinig neerslag. Een goed begin voor de natuur.

April
Het was nog steeds zonnig en ook de neerslaghoeveelheid was iets minder dan normaal, in het begin van de maand echter wel neerslag in de vorm van hagel- en sneeuwbuien! Alleen de temperatuur laat het helemaal afweten. Het was ronduit koud. De hele natuur wordt even *on hold* gezet. Het meest zichtbare was de late bladontwikkeling aan bomen en struiken dit voorjaar.

Mei
Ook mei verloopt koud. En omdat ook de zon het nog eens af laat weten en er meer neerslag valt dan normaal was het een sombere maand.

(Begin) Juni
Het weer slaat om en juni begint warm en de zon laat zich weer volop zien. De neerslag valt voornamelijk in buien.

Tabel 1. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, aantal zonuren per maand en hoeveelheid neerslag) in de periode maart - juni, op basis van gegevens van weerstation Hoogeloon. De referentie (ref) is het langjarig gemiddelde van weerstation Eindhoven.

Maand	**Temperatuur**	**(°C)**	**Zonuren**		**Neerslag**	**(mm)**
	2021	**ref**	**2021**	**ref**	**2021**	**ref**
Maart	**6.8**	**6.2**	**156**	**124.0**	**42**	**64.5**
April	**6.9**	**9.2**	**200**	**174.9**	**35**	**42.1**
Mei	**11.8**	**13.1**	**175**	**213.9**	**64**	**57.8**
Juni	**19.1**	**15.6**	**214**	**203.6**	**117**	**64.8**

4 Werkwijze

De inventarisatie is uitgevoerd volgens de richtlijnen van de uitgebreide territoriumkartering, zoals beschreven in Van Dijk & Boele 2011. Tijdens de veldbezoeken werd gebruik gemaakt van de app 'Avimap'. Hierin kunnen de veldwaarnemingen op een tablet of telefoon worden ingevoerd, waarna ze na beëindiging van het bezoek meteen geüpload kunnen worden naar het programma Avimap. Aan het eind van de inventarisatie wordt via het programma 'Autoclustering in BMP' (van Dijk et al 2012) het aantal territoria

bepaald. Er zijn negen vroege ochtendbezoeken gebracht, deze begonnen altijd minimaal een half uur voor zonsopgang, steeds op een andere plaats. Omdat het gebied zo klein is, is er voor gekozen om geen speciale bezoeken te brengen aan het gebied voor Bosuil en Houtsnip. Door een paar keer wat vroeger te beginnen is dit manco ondervangen.

In totaal is er 24.3 uur besteed aan veldwerk (tabel 1) ofwel 84 min/ha. Dit is erg veel, en te verklaren door het meenemen van stagiaires. Er moet dan vaker stil worden gestaan en uitleg worden gegeven bij geluiden/waarnemingen.

Tabel 1 Inventarisatie data

9 maart	6:28	8:18	Wim Deeben (Jac Sweegers)
21 maart	6:09	9:36	Mark Sloendregt, Harold Bierens (Hélene v Ottenheim)
2 april	6:30	9:00	Wim Deeben (Connie Neutkens)
17 april	5:41	8:49	Pieter Wouters (Freek Lemmens)
25 april	5:48	8:42	Paul v Pelt (Geurt Jan v Ek)
3 mei	5:34	8:07	Pieter Wouters (Toine Kuiper)
15 mei	5:25	8:02	Jan Kolsters (Simone Valkonet)
23 mei	5:05	7:46	Paul v Pelt (Esther v Daal)
6 juni	4:48	7:28	Tom Heijnen (Peter Simon)

5 Resultaten

5.1 Soorten en aantallen

Er werden 43 soorten vastgesteld in het onderzochte gebied. Samen vertegenwoordigen ze 216 territoria. Van de vastgestelde soorten staan er drie op de laatste rode lijst van Nederlandse broedvogels. (tabel 2)
We kunnen stellen dat het aantal broedvogelsoorten hoog ligt voor zo'n klein gebied. Ook het aantal territoria per hectare is met 12 hoog te noemen. De verklaring hiervoor zal te vinden zijn in de diversiteit van het gebied(je)

Tabel 2 Vastgestelde broedvogelterritoria per soort, met vermelding van voorkomen op rode lijst (KW=kwetsbaar, GV=gevoelig)

Soort	Aantal	Rode lijst	Soort	Aantal	Rode lijst
Grauwe Gans	1		Pimpelmees	12	
Nijlgans	1		Koolmees	13	
Krakeend	1		Staartmees	2	
Wilde eend	5		Fitis	1	
Tafeleend	3		Tjiftjaf	16	
Kuifeend	2		Kleine Karekiet	14	
Waterhoen	2		Zwartkop	28	
Meerkoet	4		Tuinfluiter	8	
Houtsnip	1		Winterkoning	15	
Holenduif	3		Boomklever	2	
Houtduif	8		Boomkruiper	7	
Koekoek	1	KW	Spreeuw	5	
bosuil	1		Merel	13	
IJsvogel	1		Zanglijster	5	
Kleine Bonte Specht	2		Roodborst	9	
Middelste Bonte Sp	1		Bonte Vliegenvanger	2	
Grote Bonte Specht	2		Heggenmus	3	
Groene Specht	1		Vink	10	
Wielewaal	1	KW	Appelvink	1	
Gaai	2		Goudvink	3	
Zwarte Kraai	2		Putter	1	
Matkop	1	GV			
			Aantal soorten	**43**	
			Aantal territoria	**216**	

5.2 Toelichting per soort

Omdat het onderzochte gebied zelf klein is, maar wel onderdeel van een groter geheel, het beekdal van de Tongelreep met zijn vele visvijvers, is de aanwezigheid/aantal van diverse soorten te verklaren door de ligging binnen dit geheel.
Enkele kenmerkende soorten zullen nader worden besproken.

Ganzen en eenden (n=13)

De meeste territoria vinden we op de visvijver. Het voorkomen van soorten als Tafeleend kan te maken hebben met de ligging binnen het dal van de Tongelreep waar veel geschikt habitat aanwezig is in de vorm van visvijvers. Zou het hier alleen gaan om de visvijver van de Oase dan is het aannemelijk dat het aantal territoria van deze groep zeer waarschijnlijk lager uitvallen.

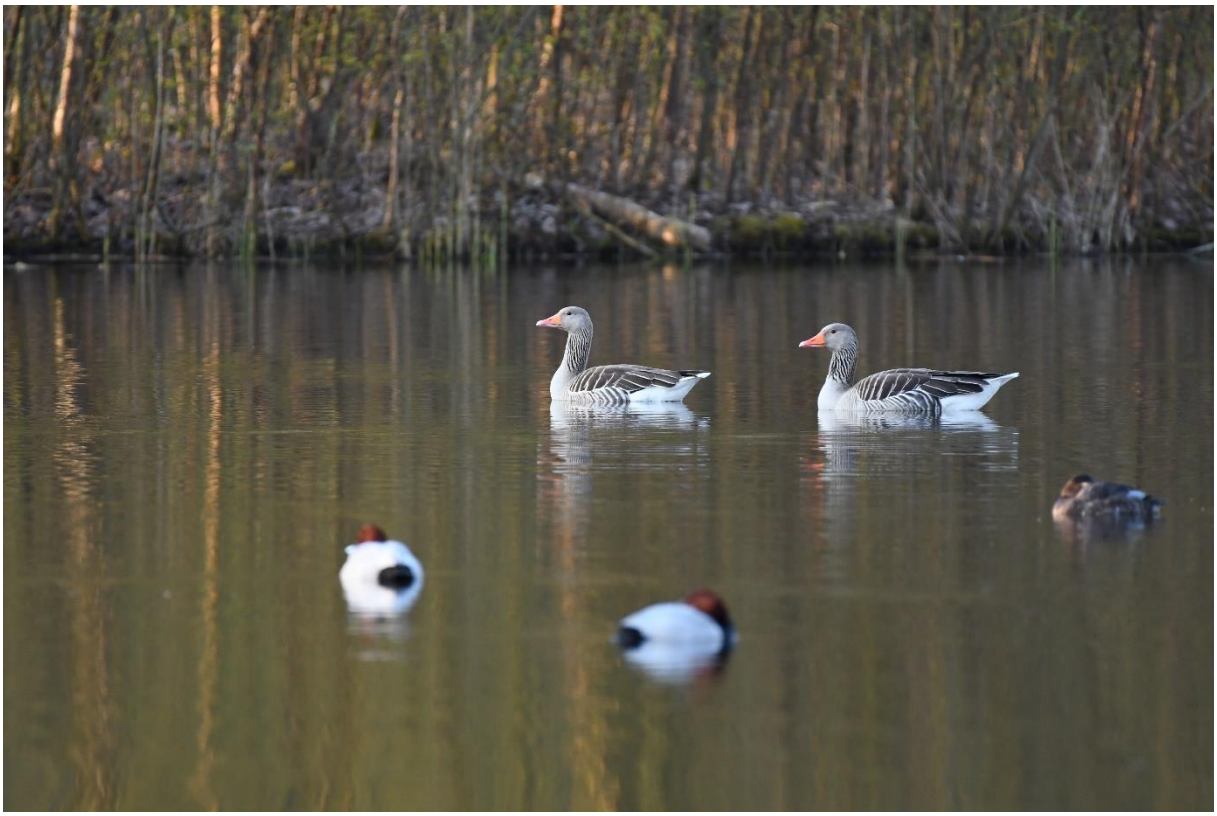

Grauwe Gans en Tafeleend.

Houtsnip (n=1)

Mannetjes Houtsnippen houden baltsvluchten die zich over grote oppervlakten uit strekken. Ieder langs vliegend mannetje mag worden beschouwd als een territoriumhouder. Er is geen speciale houtsnippentelling georganiseerd. Gezien de aard van het beekdal is het mogelijk dat er meerdere baltsende hanen aanwezig zijn.

Koekoek (n=1)

Deze rode lijstsoort profiteert vermoedelijk van gastouders als Heggenmus en vooral Kleine Karekiet. Deze laatste is talrijk aanwezig in het aanwezige riet langs de visvijver.

Spechten (n=6)

Gezien de lengte en geschiktheid van het bos langs de Tongelreep hadden we zeker meer Grote Bonte Spechten verwacht.
Tijdens de reguliere inventarisaties is er driemaal een Middelste Bonte Specht waargenomen met code 1. Dit is niet genoeg om tot een territorium te komen. Er zijn daar echter meerdere losse waarnemingen gedaan, die later zijn toegevoegd in Avimap. Zodoende kunnen we toch één territorium toekennen.
Ook de Zwarte Specht is eenmaal waargenomen zonder dat een territorium kon worden vastgesteld.
Het zwaartepunt van de spechten ligt niet in het populierenbos maar meer in de zuidkant van het gebied waar Zomereik en Berk het talrijkst zijn. We kunnen gerust stellen dat De Oase een hotspot is voor de spechten. “

Middelste Bonte Specht

Wielewaal (n=1)

Eén territorium in het populierenbos langs de Tongelreep. Zoals bij veel vastgestelde territoria in de Kempen ging het om een eenmalige waarneming (23 mei) van een zingende vogel. Dit is volgens de regels voldoende om tot een territorium te komen. Maar zingen deze vogels kortstondig omdat ze geen concurrent hebben in de nabije omgeving of betreft het doortrekkers?

Matkop (n=1)

De Matkop staat als gevoelig op de rode lijst. Daarom is het verheugend dat er één territorium aanwezig was in het onderzochte gebied. Dit bevond zich in het populierenbos, waar genoeg dode stammen aanwezig waren om een nestholte in uit te hakken.

Pimpelmees (n=12)
Koolmees (n=13)

In veel is het aantal gevonden territoria van de Koolmees een stuk hoger dan dat van de Pimpelmees. Het is opvallend dat beide soorten in de Oase even talrijk voor komen. Wat duidt op het voorkomen van (oud) loofbos. Ze komen allebei verspreid over het gebied voor.

Kleine Karekiet (n=14)

Langs de visvijver komen mooie randen met riet voor en is de Kleine Karekiet, als enige rietvogel, hier goed vertegenwoordigd. De aanwezigheid van de diverse vissers tijdens het broedseizoen heeft daar geen effect op.

Zwartkop (n=28)

De zwartkop is veruit de talrijkste broedvogelsoort in het gebied. Het zwaartepunt van het voorkomen ligt in de bossen gelegen langs de Tongelreep. Dit is dan ook zwartkoppenbiotoop bij uitstek: Bos met een goed ontwikkelde ondergroei. Omgerekend naar voorkomen per 100ha komen we uit op 170 territoria, wat erg hoog is.

Tuinfluiter (n=8)

De tuinfluiter is meer een soort van dicht struweel. Dat zien we terug in de verspreiding. Niet in het bos maar aan de randen.

Boomkruiper (n=7)

Boomkruipers doen het goed in Nederland, wat we ook terug zien in De Oase. De territoria, zijn, op een na, te vinden in het beekdal. Niet vreemd omdat populieren garant staan voor de nodige broedplaatsen en voldoende voedsel.

Spreeuw (n=5)

Het gaat niet goed met de Spreeuw als broedvogel in Nederland. Het is een soort die op de volgende rode lijst best eens zijn opwachting kan gaan maken. In De Oase is hij geheel afhankelijk van oude spechtenholen. Dat zullen er de komende jaren alleen maar meer worden. Naast voldoende broedholen moet er ook op relatief korte afstand voldoende foerageermogelijkheid zijn. Mochten deze twee factoren in evenwicht blijvebn dan is het waarschijnlijk dat de stand gaat toenemen.

Merel (n=13)

Overal waar een goed ontwikkelde struiklaag aanwezig is komen Merels voor. Dit zien we terug in de verspreiding over het gebied. De meeste territoria zitten langs de Tongelreep. De rest op plaatsen waar bos en ondergroei goed zijn ontwikkeld.

Bonte Vliegenvanger (n=2)

Eén territorium in het populierengedeelte is gebaseerd op een enkele zang waarneming. Het andere territorium lag tegen het scoutingterrein aan. Hier waren twee nestkasten bezet door Bonte Vliegenvangers. Mogelijk een van deze mannetjes ook heeft zitten zingen in De Oase.

Bonte Vliegenvanger

Goudvink (n=3)

De Goudvink doet het de laatste jaren goed in De Kempen en dat zien we ook terug in De Oase met drie territoria. Ook op de nabij gelegen Visvijvers Valkenswaard zien we de laatste inventarisaties een toename van het aantal territoria.

5.3 Zoogdieren

Naast de vogels zijn steeds ook de zoogdieren genoteerd. Ree, Mol, Vos en Bever zijn in het onderzochte gebied waargenomen. Konijn werd net buiten het gebied gezien.

Beverspoor

5 Analyse ecologische soortgroepen

Een andere manier om naar de resultaten te kijken is die van ecologische vogelgroepen (Sierdsema 1995). Ecologische vogelgroepen zijn groepen van vogels die soortgelijke biotoopeisen hebben. Zo kan men beter inzichtelijk maken welke delen van een onderzocht gebied geschikt zijn voor welke ecologische groep.

Watervogels

Habitat: Open water
In deze groep zijn alle vogels die van openwater houden samen gebracht. Van de 33 soorten die deze groep vertegenwoordigen komen er acht voor in De Oase. Het is niet vreemd dat bijna alle territoria gesitueerd zijn op het enige openwater in het gebied, de vijsvijver. Alleen de Wilde Eenden vinden we ook terug op de noordelijke aanvoersloot. Zoals al eerder aangegeven is het voorkomen van de meeste soorten in verband te brengen met het grotere geheel van visvijvers in de omgeving.

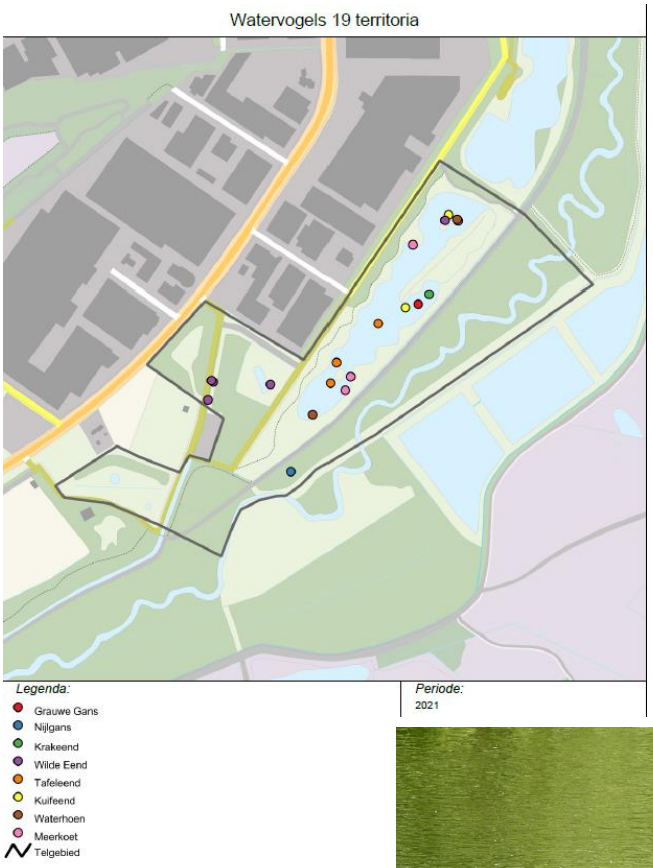

Tafeleend

Waterrietvogels

Habitat: Natte riet- en verlandingsvegetaties

Het merendeel van deze soorten komt voor in grotere rietvelden of brede rietkragen. Daarom is het niet verwonderlijk dat uit deze groep van 21 soorten we er maar twee terug vinden in De Oase. De rietkragen rond de visvijver zijn hier vrij smal.

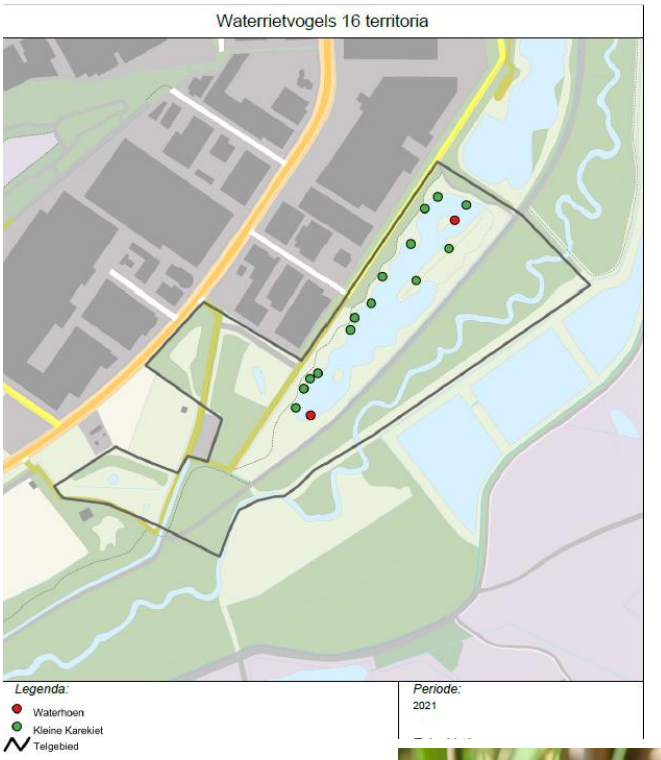

Waterhoen

Struweelvogels

Habitat: Struiken en struwelen

De soorten in deze groep kiezen voor een lage begroeiing. Dit kan zijn in de vorm van echt struweel, maar ook een goed ontwikkelde struiklaag in een bos. Van de 27 soorten komen er 11 voor in het gebied. De meeste territoria bevinden zich in het bos wat samenhangt met een goed ontwikkelde struiklaag. Aan de westkant van de visvijver zien we een concentratie van territoria Als gevolg van struweel in der vorm van jonge boompjes en braam.

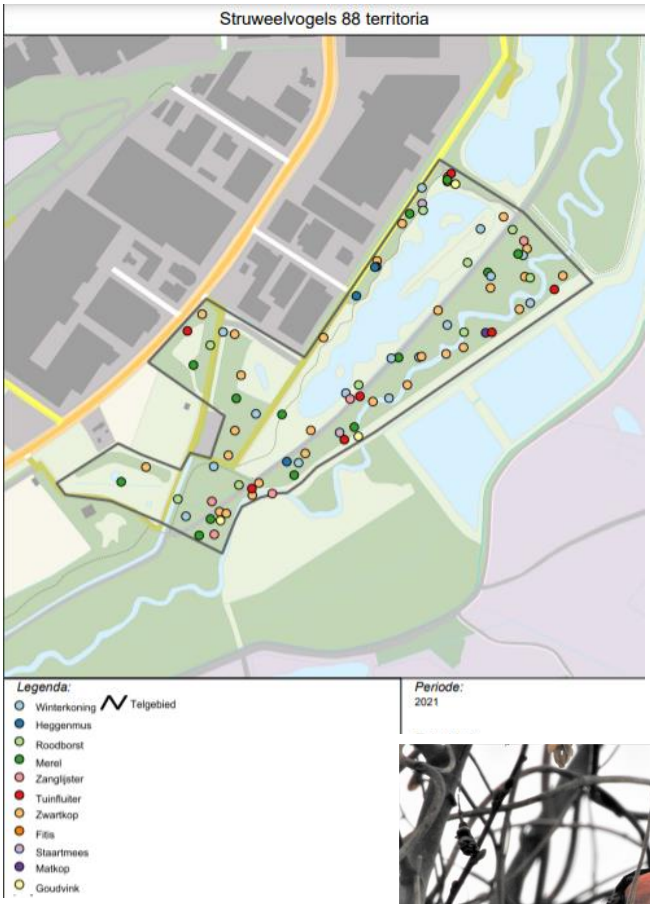

Goudvink

Holenbroeders

Habitat: Oud bos met dood hout
Zoals de naam van deze vogelgroep al aangeeft wordt de groep vertegenwoordigd door soorten die gebruik maken van holen, al dan niet zelf uitgehakt. Van de 19 soorten in deze groep komen er negen voor in het gebied. Het is niet verwonderlijk dat de meeste territoria zich in de bossen langs de Tongelreep bevinden. Het lijkt erop dat het zuidelijke deel van het bos meer in trek is bij de holenbroeders.

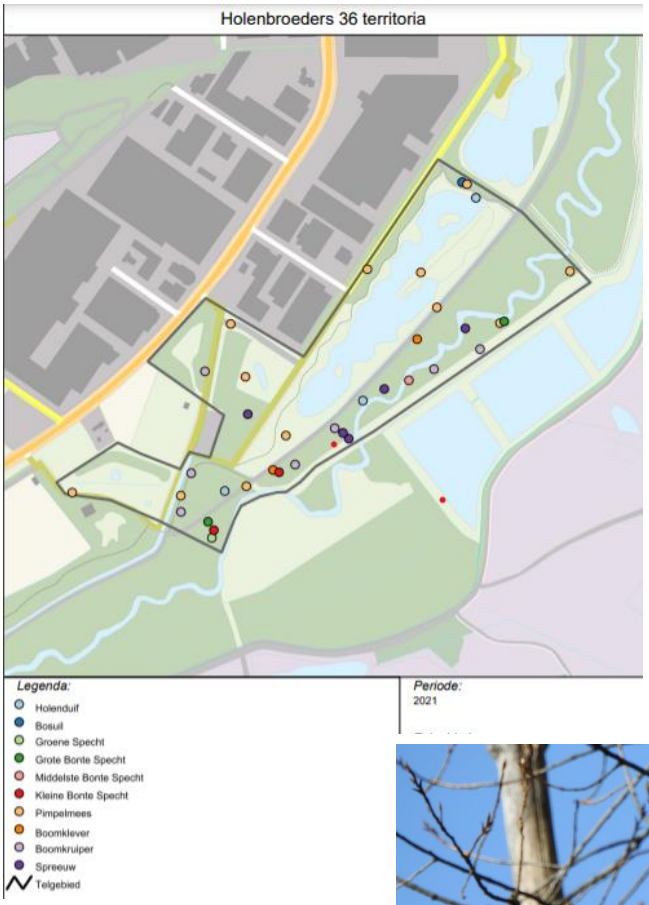

Holenduif

Slotbeschouwing

De Oase was een positieve verrassing voor de inventariseerders. Het is een klein gebied, maar met veel afwisseling.
De meest recente ontwikkelingen om het gebied natter te maken (dichten van sloten en aanbrengen van boomstammen in de beek.) zullen zeker effect hebben op de directe omgeving van de Tongelreep. Het vernatten zal ervoor gaan zorgen dat bomen die niet van erg natte voeten houden, zoals de zomereiken, zullen verdwijnen. Daarvoor in de plaats komt begroeiing die hier beter tegen kan, elzen, wilgen en populier.
Over de oeverzwaluwwand kan ook worden nagedacht. Zoals hij er nu bij ligt heeft hij geen nut, tenminste niet voor Oeverzwaluwen. Om hem aantrekkelijk te maken voor Oeverzwaluwen zal de begroeiing aan de voorzijde moeten worden verwijderd en de wand worden afgestoken zodat hij weer steil wordt. Er is echter wel een maar. Oeverzwaluwwanden die bestaan uit een zandlichaam zijn bewerkelijk in het onderhoud. Ook is deze wand. gezien zijn ligging, verstoringsgevoelig. Beter zou het zijn om de wand te verplaatsen naar de visvijver en daar een permanente wand te plaatsen die geheel omgeven is door water.
De aangelegde vogelakker kan men zien als een positieve aanvulling voor het gebied.

Literatuur

Deeben W. & van Pelt P. 2021. BMP-inventarisatie van De Oase. Blauwe Klauwier 47(4): 38-43.

Van Dijk A.J. & A. Boele 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Van Dijk A.J., M. Noback, H. Sierdsema, G. Troost , J. Vergeer 2012. Handleiding autoclustering in BMP. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Sierdsema H. 1995. Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen. SBB-rapport 1995-1, SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. SBB/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.

Weergegevens

KNMI.nl

wxhoogeloon.nl

Bijlage Soortkaarten

Grauwe Gans 1 territorium

Nijlgans 1 territorium

Krakeend 1 territorium

Wilde Eend 5 territoria

Tafeleend 3 territoria

Kuifeend 2 territoria

Waterhoen 2 territoria

Meerkoet 4 territoria

Houtsnip 1 territorium

Holenduif 3 territoria

Houtduif 8 territoria

Koekoek 1 territorium

Bosuil 1 territorium

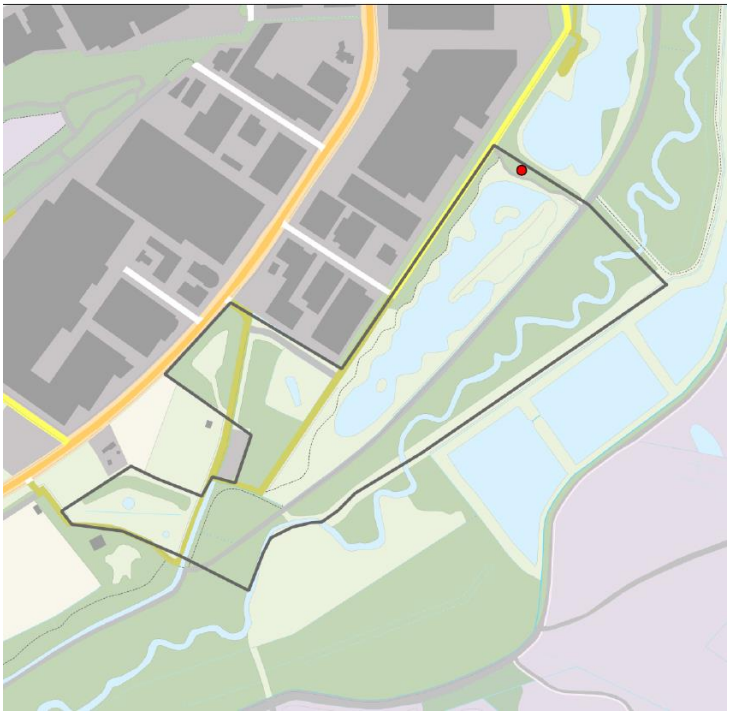

IJsvogel 1 territorium

Kleine Bonte Specht 2 territoria

Middelste Bonte Specht 1 territorium

Grote Bonte Specht 2 territoria

Groene Specht 1 territorium

Wielewaal 1 territorium

Gaai 2 territoria

Zwarte Kraai 2 territoria

Matkop 1 territorium

Pimpelmees 12 territoria

Koolmees 13 territoria

Staartmees 2 territoria

Fitis 1 territorium

Tjiftjaf 16 territoria

Kleine Karekiet 14 territoria

Zwartkop 28 territoria

Tuinfluiter 8 territoria

Winterkoning 15 territoria

Boomklever 2 territoria

Boomkruiper 7 territoria

Spreeuw 5 territoria

Merel 13 territoria

Zanglijster 5 territoria

Roodborst 9 territoria

Bonte Vliegenvanger 2 territoria

Heggenmus 3 territoria

Vink 10 territoria

Appelvink 1 territorium

Goudvink 3 territoria

Putter 1 territorium